

Ausztrál diákok és a könyvtár

Az ausztrál Perth városának *Alexander Könyvtára* külön tájékoztatót nyomtatott a középiskolai és főiskolai hallgatók tájékoztatására. A *Students – How can we help?* című háromba hajtott szórólap szokatlan módon szól a diákokhoz. Idézem: „Az Alexander Könyvtár Tájékoztató- és Információs szolgálata főként azok számára nyitott, akik Nyugat-Ausztráliában nem lehetnek más, például tudományos és (fő)iskolai könyvtáraknak tagjai. Szolgáltatásainkat ennek ellenére minden érdeklődő igénybe veheti.

A könyvek és az egyéb dokumentumok nem elsősorban a diákok igényei szerint vannak összeállítva, mint ahogyan az az iskolai, főiskolai és egyetemi könyvtárakban van.

Az általános iskolai diákok a könyveket és adatokat keressék saját iskolai könyvtárukban. (Az egyszerűség kedvéért a cikkben az oktatási reform előtti magyar iskolarendszer megnevezéseit használom – M. G.)

Az Alexander Könyvtár épületében a középiskolások és a felsőfokú oktatási intézményekben hallgatók találják meg inkább az őket érdeklő dokumentumokat. Meg kell említeni azonban, hogy a kötelező olvasmányokat csak abban az esetben szerzi be a könyvtár, ha az szélesebb közönség érdeklődésére is számot tart.”

A könyvtár általános adatainak ismertetése után a tájékoztató szolgálattal kapcsolatos tudnivalókat olvashatjuk:

„A tájékoztató könyvtárosok a könyvtár minden szintjén segítenek Neked, hogy megtaláld a szükséges információt. Megmutatják, hogy hol kell keresned, és mely katalógust, in-

dexet kell használnod. A keresést azonban mindenkinek saját magának kell elvégeznie, ezért sajtáítsd el a kívánt információhoz való hozzájutás módját.

A telefonon érkező kérdések csak a könyvtár állományára vonatkozhatnak, hogy megvan-e ez vagy az a dokumentum. Az érdeklődő diák ezután személyesen keresheti meg a keresett információt. Olyan kívánságok, amelyek hosszabb keresést igényelnek, vagy hosszabb választ várnak, nem érkezhetnek telefonon.“

A továbbiakban arról is esik szó, hogy a könyvtár alapvetően nem szervez könyvtárlátogatást, de szívesen

Illés Anna (Magyarország)

Móder Rezső (Magyarország)

veszi, ha tanárok, oktatók érkeznek diákcsoporttal. A másik oldalon a következő található:

„Hogyan kutassunk? Csak azután keresd fel az Alexander Könyvtárt, ha biztos vagy abban, hogy az iskolai, főiskolai, egyetemi könyvtárban nincs meg a keresett forrás. A fenti könyvtárak ugyanis alkalmasabbak keresés szempontjából.

Mielőtt a könyvtárhoz fordulnál, dolgozd ki keresési stratégiádat. A könyvtáros ezt nem végezheti helyetted el. Ha a kereséssel kapcsolatban gondjaid vannak, akkor tanácsért tanárodhoz vagy óraadóhoz fordulj.

A könyvtár munkatársai sokféle útmutatót állítottak össze a különféle témájú kereséseket támogatandó. Ezek segíthetnek kutatásodban.”

Ha magyar viszonyok közé helyezük az intézmények közé helyezzük az intézmények, akkor regionális tudományos-közművelődési könyvtárra kell gondolnunk, mondjuk egy nagyobb megyei könyvtárra. A diákoknak szóló tájékoztató több szem-

pontból is érdekes lehet számunkra. A kissé elutasító stílusú szövegezésből egyértelműen kitűnik, hogy a könyvtár elsősorban nem a diákokat kívánja kiszolgálni, de csak az általános iskolásoktól fordul el kifejezetten. Ennek több oka lehet:

Fejlett az iskolai és felsőoktatási könyvtárak hálózata, tehát az érdeklődő fiatalok helyben is hozzájutnak az őket érdeklő dokumentumokhoz. Valószínűleg jól működik a könyvtárak közötti munkamegosztás, az oktatási intézmények elég fontosnak tartják, hogy jó színvonalú iskolai, felsőoktatási könyvtárat tartsanak fenn. Az Alexander Könyvtár megteheti, hogy a diákok többségét saját oktatási intézetük könyvtárába küldi.

Az Alexander Könyvtár forrásai (személyzet, tájékoztatói kapacitás, dokumentum, végső soron tehát pénz) nem elegendő arra, hogy szélesebb réteget is (túl sok diákot) kiszolgáljon. A könyvtár inkább kisebb felhasználói kör számára, de folyamatosan egy meghatározott színvonalon akarja tartani a szolgáltatást.

A szövegből az is kitűnik, hogy a betérőt, bárki legyen is az, felnőttként kezelik. Való igaz: aki komolyabb közművelődési könyvtárban keres, annak rendelkeznie kell olyan ismeretekkel, amelyek az eredményes keresést lehetővé teszik számára. Bámulatos azonban az, hogy a könyvtár milyen magától értetődő módon küldi a keresésben járatlan diákot oktatójához. Bizonyára azért teheti meg ezt, mert az oktatók – természetszerűleg – jártasak saját szakterületük információs forrásainak felkutatásában.

Annak ellenére, hogy az ausztrál könyvtári és oktatási rendszer igen sokban különbözik a magyarországitól, megállapítható, hogy a könyvtárnak és az oktatási intézményeknek – de leginkább a diákoknak, hallgatóknak – hasznára válik, ha a keresett információ a keresőhöz lehetőleg legközelebb található. Különbség azonban,

hogy Perthben a könyvtárhasználót az oktatás során megfelelő mértékben ellátják azokkal a tudnivalókkal, amelyek nélkülözhetetlenek a tanu-

láshoz szükséges információ beszerzéséhez. Ez leginkább a tanerő felelőssége.

Mikulás Gábor

Olvasásra nevelés és történelem

Annak ellenére, hogy a cím a probléma általános értelmezését is megengedi, a konferencia céljának megfelelően a téma szűkebb kezelésénél és gyakorlati megvalósításánál maradok, ami ebben az esetben a történelemnek mint tantárgynak az olvasási kultúra kialakításához való hozzájárulását jelenti.

Nem akarok a „transzszilvanizmus” szószólója lenni, amit én is csak egy vigaszideológiának tekintek, de kénytelen vagyok elmondani, hogy a Kárpát-medence keleti határán a történelemnek jóval nagyobb súlya van mint a Dunaparton; olyan szenvedélyeket kavark fel, amelyek innen nézve sokszor érthetetlenek; az olvasás pedig nemcsak az archaikusabb viszonyok miatt létszükséglet, hanem a fél évszázados tilalomfák kidöntésének természetes következménye is.

Másik sajátossága helyzetünknek az iskolarendszer: a tanítóképzés középszkolai szinten történik, időtartama öt év. Az életkori sajátosságokon kívül ez magában hordozza a tananyag túlszűfolttságát is, mert a gimnáziumi követelmények mellett ott vannak a szaktantárgyak és a gyakorlatok. Ilyen körülmények között némi túlzással azt is mondhatnánk, hogy a diáknak még saját gondolataira is alig van ideje.

Ennek ellenére, amint egy itteni (*Gereben F.–Lőrincz J.–Nagy A.–Szabó F.*) szakemberek által végzett felmérés is mutatja, a tanítójelöltek olvasási kultúrája és értékrendszere elég magas. Ehhez próbál a maga módszereivel és követelményrendszerével a történelem is hozzájárulni.

Közhely, hogy az általános műveltség egyik fontos összetevője a história. Történelmi tudat nélkül nincs önismeret, nincs közösségi tudat – nemzeti, vagy a korunkban kialakuló európai azonosságtudat. Egy egészséges értékrendszerre alapozott nemzettudat értékteremtő közösséget szül; ennek hiánya, vagy a csupán mítoszokra alapozott nemzeti tudat – melyekből sajnos nem szenvedünk hiányt ebben a régióban – hamis önismeretet, alacsonyabbrendűségi érzést, primitív ösztönökre alapozott nacionalizmust, xenofóbiát eredményez, és mindazt, ami ezekkel együtt jár.

Ezzel a „hazabeszéléssel” még egyszer hangsúlyozni akarom: adott körülmények között egyáltalán nem mindegy, hogy a tanítójelölt milyen történelmi ismeretekkel távozik tanulmányai befejezése után.

Ezen a sajátosnak is nevezhető követelményen kívül, melyet valószínű, hogy egy első-, másodéves diák, aki csak közönséges tantárgyként kezeli a történelmet, még nem tesz magáévá, ott van a serdülőknél jelentkező romantikaigény, később pedig a „szent kíváncsiság”, a természetes érdeklődés a történelmi igazság iránt, a műveltség emelésének és a jelen megértésének igénye.

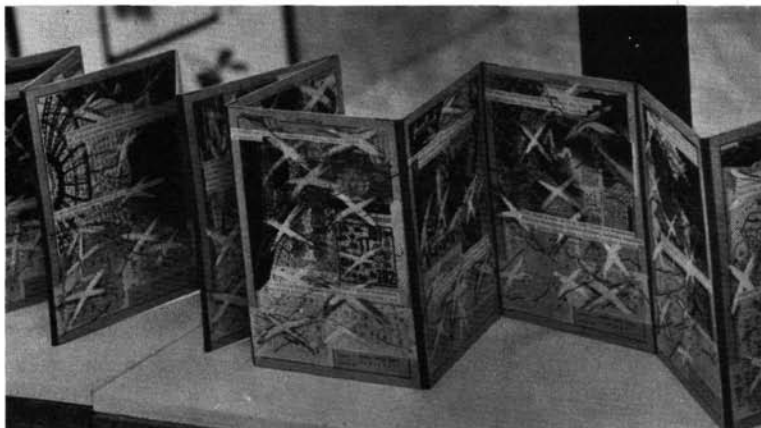
V. Pasquale szerint: „... a történelmi tények kutatása tudományos feladat, a tények előadása művészet és az események összefüggéseinek keresése a tulajdonképpeni történettudomány”. Normális körülmények között az idézetben szereplő „tulajdonképpeni történettudományt” a világ legtermészetesebb mód-

ján kellene kézhez kapjuk tankönyvek és egyéb szakkönyvek által, hogy a hangsúlyt a tények előadásának művészetére helyezzük a tanítóképzőben. A valóság az, hogy tankönyveink katasztrofálisak, ugyanaz a nagyromán nemzeti ideológiának alárendelt felfogás érvényesül ma is, mint a kommunista és a háború előtti időszakban. Nem szándékom ezt most bemutatni, csupán egy pár idézet erejéig „A románok története” című tankönyvből. Az 1924-es kiadású tankönyv így ír a magyarokról: „Apró és nagyon csúnya emberek voltak: kiálló arccsontokkal és alig nyitott szemekkel; arcuk sárga-fekete volt”. „Annak idején nem volt kultúrájuk, testük a turáni fajok csúnya jellemzőit viselte. De letelepedvén a szlávok és románok közé, megszépítették és megnemesítették alkatukat és ugyanakkor eltanulták a földműves és városlakó életet.” Ugyanilyen című tankönyv 1942-ből: „... a helynevek, amelyek még a tisztán székelyek lakta területeken is legnagyobb részt román eredetűek. Úgyszintén a székelyek viseletén, házépítésén határozottan látszik a jelentős és régi román hatás”. *Hunyadi János* a tankönyv szerint „a románok egyesített hatalmával védte a kereszténységet. Ő minden románok nemzeti vezetője...”

Az 1991-ben kiadott tankönyv, amely természetesen szintén „A románok története” címet viseli, és csak román nyelven jelent meg, hasonló képet fest rólunk. Íme egy pár „gyöngyszem”: „A mi őseink a dákok és a rómaiak.” „Idővel a magyar nemesek megkaparintották a román parasztok legjobb földjeit. Sokukból jobbágyot csináltak.” „A magyar nemeseknek nem tetszett, hogy ilyen nagyszámú parasztság elmegy és megdolgoztatlanul maradnak a földek. Hogy visszatérítsék őket, üldözni kezdték itthonmaradt családjaikat: ütötték és kínozták az asszonyokat és gyermekeket.” „A magyar nemesek nem akarták fölszabadítani a jobbágyokat és azokat, akik megkísérelték erőszakkal elvenni földjeiket, kíméletlenül lelőtték.”

Természetesen a jövődöbéli pedagógus, a mi esetünkben tanító, nem ilyen történelmet igényel, és esze ágában sincs ilyent tanítani. A heti egy történelem-

Vasvári László Sándor (Magyarország)

órán a legzseniálisabb tanár sem tudná megoldani ezt a komplex problémát. Marad a módszeres olvasás, ami hála a cenzúra megszűntének és gazdagodó könyvtárainknak (amelyben oroszlánrészre volt és van az Országos Széchényi Könyvtárnak) állandó jelenség. A fentiek alapján úgy tűnik, hogy paradox módon, az egyik olvasásra serkentő motivációt az ellenünk fellépő hatalom váltja ki. Az abszolút központosított tanterv tartalmát a már említett cím is (A románok története) és a fenti idézetek is minősítik és nincs valós remény arra, hogy az a közeljövőben változzon. Ezt a tartalmat a tanítónak mindenképpen ki kell egészítenie a nemzeti kisebbségek történetével, a helytörténettel és ideális körülmények között – figyelembe véve, hogy nemcsak a jó pap, hanem a jó tanító is holtig tanul – a történettudomány új eredményeivel.

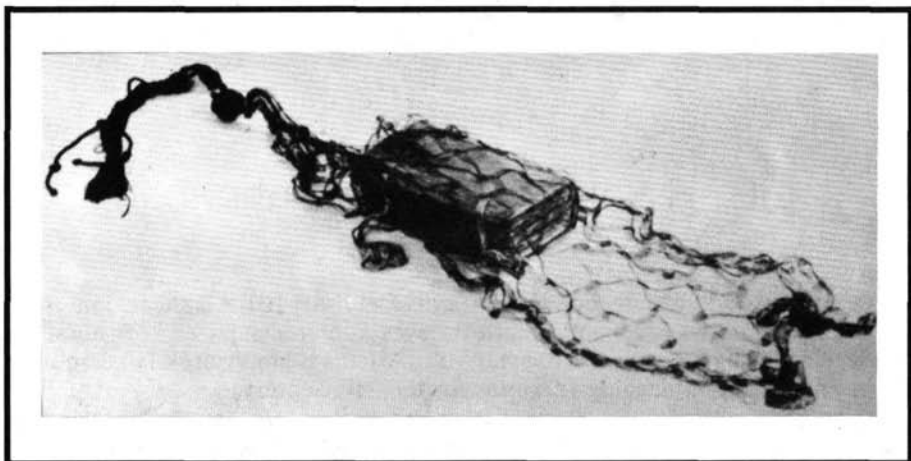
Míndeze megvalósítása az olvasás állandó igényét kellene, hogy kialakítsa. A feltételes mód használatának oka a következő: az iskola ideje alatt, a próbatanításokon a tanítójelöltek ezt megteszik, mert a gyakorlatvezető tanár ezt kéri és minősíti, de azt, hogy a diploma megszerzése után hogyan viszonyulnak ehhez a követelményhez, nehezen ellenőrizhető.

Én bízom abban, hogy nagy részük komolyan vesszi azt, hogy a „nemzet napszámosa”, és az íratlan törvényeket jobban betartják, mint a minket potenciális ellenségként kezelő hatalom törvényeit.

Egy másik olvasásra serkentő tényező magában a történelemtanítás módszertanában rejlik, ami egyéves kötelező tantárgy. Akár tudománynak, akár valami másnak fogjuk fel a történelmet, mindenképpen főleg elbeszélő jellegű. Tanításának módszerei között előkelő helyen szerepel a szóbeli kifejtés és a szemelvényfelolvasás. A szóbeli kifejtés változataihoz tartozó elbeszélés, leírás, magyarázat csak akkor eredményes, ha a tartalom jellegének megfelelően konkrét, képszerű, világos és irodalmi nyelvezetű. Mindezen követelmények megvalósíthatatlanok fejlett olvasói kultúra nélkül. Sajátos esetet képviselnek nálunk a szórványvidék vegyes helységei, ahol a tanító a nyelvi műveltség példaképe kell legyen. A szemelvényfelolvasás módszerének alkalmazása is elképzelhetetlen kellő olvasottság nélkül. A dokumentum, a tudományos, a népszerűsítő, vagy a szépirodalmi szöveg használata különös „történelmi élményt” nyújt, bizonyító erejű, érzékelteti a kor embereinek mentalitását. Az elemiben és az alsó osztályokban leggyakrabban a szépirodalmi szöveggel dolgozunk és nemcsak a hozzáférhetősége miatt. (Az is tény, hogy egy szépirodalmi szöveg is lehet dokumentumértékű.) Egyetlen konkrét példával élnék a módszer sikeres alkalmazásának és következményeinek bizonyítására. *Lengyel Dénes*: Régi magyar mondák című könyvét a IV. osztály történelemóráin való használata, valóságos bestsellerré tette mind a tanulók, mind a tanítójelöltek körében. Egy ilyen sikerélmény után a jövődöbéli tanító hamar rájön, hogy nincs olyan korszaka történelmünknek, amelyet ne dolgozott volna fel a szépirodalom; ezen művek felhasználása pedig nemcsak a történelemórát teszi az esztétikai élmény nyújtásával kellemessé, hanem olvasásra is nevel.

Módszertani megközelítés szempontjából akár le is zárhatjuk a témát, azzal a következtetéssel, hogy a történelmet nem tanulni kell, hanem olvasni, tanítani pedig kellő olvasottság nélkül nem lehet.

A gimnáziumi követelményrendszer oldaláról közelítve meg a témát, az alaphelyzet ugyanaz: heti egy történelemóra, központosított tantervek és természetesen sajátos hazai történelemszemlélet. A magyar nyelvű tankönyvek megjelentek ugyan, de elégtelen példányszámban, a román megfelelőjük hű fordításaként, alig különbözve a régiektől. Még mindig jórészt politikátörténetet tartalmaznak, imitt-amott tompított osztályharcral és részben kihagyott marxista törvényszerűségekkel.

Anki Van de Kamp (Hollandia)

Az igény természetesen nálunk is az, mint Európa szerencsésebb régióiban: civilizációtörténet, kultúrtörténet, mentalitástörténet stb. A történelem ábécéje a konkrét tények megismerésénél kezdődik, és hosszú az út az összefüggések és a fejlődés meglátásáig, valamint az értékítéletig és esetleges alkalmazásáig. Ennek az útnak a megtétele elképzelhetetlen a könyvtár nélkül, és ezzel visszatértem egy előbbi gondolathoz, mely szerint a történelmet nem tanulni, hanem olvasni kell.

Egy pillanatig sem vonom kétségbe azon segédtudományok szerepét, amelyek közvetlenül tárják elénk a történelmi tényeket (régészet, antropológia stb.), de ezek a legtöbb esetben feldolgozva kerülnek az őket tanulmányozó elé, és ez már szakirodalom, amit olvasni kell. Biztos, hogy felejthetetlen élmény egy honfoglaláskori temető, vagy egy egyiptomi régésztelep, de ezek hiányában ugyanilyen élményt és ismeretet nyújt mondjuk *Ceram A régészet regénye* című könyve. Ha merészen fogalmaznék, azt is mondhatnám, hogy a történelem oktatása adott körülmények között (gimnázium+tanítóképző), nem más mint olvasás. Olyan művek olvasása, amelyekben lehetőleg ott van az ismeret és az élmény is. Lehetetlen felsorolni az ilyen jellegű könyvek sokaságát a *Gilgames eposztól Kocsis István* nagyszerű könyvéig (*Történészek a kereszten*).

A történelmi témájú olvasmány, főleg ha magyar vonatkozású, műfajától függetlenül, a már többször említett körülmények miatt, nálunk mindig csemege volt és ma is az. A legtöbb esetben elég egy egyszerű bemutatás vagy ajánlás ahhoz, hogy ne kötelező, de mégis általános olvasmánnyá váljon egy könyv. Ennek fő okát iskolarendszerünk sajátosságában látom; egy 14–19 éves tanítójelölt kevésbé kételkedik a tanár értékrendszerében, jobban elfogadja azt. Tanítóképzőink humán jellegű beállítottsága is nagyban megkönnyíti az olvasásra nevelést.

Olvasni vágyó közösségben nem szenvedünk hiányt. Könyvekben igen, de könyvtáraink gyarapodása ellenére mindig azt fogom mondani, hogy a könyvtár egy olyan hely, ahol sok könyv van és egyben nagy a könyvhiány.

(Elhangzott a Magyar Olvasástársaság 1992. október 9-ei, második közgyűlésén)

Lukács István